

Сингуларността на женския път

Разговор с Юлия Кръстева

АВ публикува една малка част от интервюта с Юлия Кръстева, проведени в Париж за биографичния филм на Искра Ангелова „Кой се страхува от Юлия Кръстева?“. Филмът е копродукция на БНТ, НДК и *Wonderland productions*. Премиерата предстои. **Бернадет Брику** е професор по литература в университета „Париж – VII: Дени Дидро“. До миналата година е негов вицепрезидент, а сега – съветник на президентта на университета.

Бернадет Брику: Дълго сме се придружавали в този университет – „Париж Дидро“. Винаги сме работили в различни области, но когото според мен винаги сме третирали в съзвучие. И именно на това динамично съзвучие бих искала да обрنا внимание и особено когато става дума за един от предметите, на които сте посветили страхотния си триптих – женската дарба, гений. Това, което бих искала да кажа и никога не съм казвала, защото е лично, интимно... Вие сте ми дали много, но това, което най-много ме докосва, е, че в свят, воден от състезанието и конкуренцията, вие се обръщате към уязвимостта – започвайки от опита си на жена, опита на изгнанието, опита и интереса ви към изостаналостта/хандикап, това трябва да даде гумата на най-лшешите, на онези, на които гумата не се дава. За това бих искала да говоря като за начало. Второто, което ме е впечатлявало, тъй като говорим за женското и вашия феминизъм, е, че за разлика от многобройни феминистки визии, които са общностни, вие обръщате внимание на сингуларността на женския път (и навярно в това се срещнахме първо). Индивидуален път, но път, който дава регистъра на устните литератури, може да бъде образец път.

Юлия Кръстева: Много съм развълнувана от това, което казвате, и се радвам, че и българските ми приятели могат да чуят това. В тази страна понякога съм срещала презрение, понякога враждебност, но е имало и много, много силно съучастничество и вие сте сред тези, за мен и до ден, с които това разбирателство се е установило с присъщата на вашата личност свръжаност и е стигнало до сърцето на моята, така да се каже, траектория, която описахте, свързвайки жената, изгнанието и уязвимостта.

Брику: Уязвимостта.

Кръстева: Смятам, че в работата на Бовоар всичко това е на заден план, но тя го е казала по по-философски, в по-искаща (*Брику добавя „по-войнствена“ или „по-борбена“*) форма. И най-вече онези жени, които са я последвали, са се превърнали във войнствена общност, която се е укрепила здраво (буквално циментирала) и не вижда еволюцията на жените днес и необходимостта от сингуларност, която не е индивидуализъм, а креативността на всяка една. Затова се и насочих към тази хипербола, малко шокираща може би, за женския гений, но която призовава именно креативността. И там се открихме чрез вашата работа върху приказките и устната литература, където най-обикновените – селяни, занаятчии, онези, които наричаме „народ“, изразяват своята сингуларност. Чрез приказка, която се разказва на всички, но която говори, защото някой е казал нещо сингуларно, което разграничава всеки от анонимната маса. Популярната литература прави от всеки актьор на собствена му съдба.

Брику: Виждате ли, този диалог ни позволява да стигнем по-далеч... Това, което ме впечатлява, още веднъж триптихът... Да, обръщате внимание на креативността, творческото у народа, но и на обмена, предаването между жените... Разбира се, говорите за работниците и занаятите, във всички места и дейности, в които жените са поставени в ситуация на обмен и съвместна работа... Няма да се самоцитирам.

Кръстева: Не, не, напротив.

Брику: ...начините на казване и начините на правене, поест професиите, занаятите на прехода. Жените, които се намесват в най-важните моменти в живота на жените. Във връзка с раждането например в традиционните общества има един персонаж, който винаги ме е вълнувал – перачката, която едновременно с това е жена, която помага като бабите акушерки, или иначе казано, е посветена – изразява децата и измива мъртвите. Иначе казано, в двата предела на живота тя е тази, която общува с невидимото. В духа на вашата теза за женската дарба – смятам, че си остава по-близо до живота.

Кръстева: Много се радвам, че казвате това, защото триптихът ми е бил разискван много и никога в такава светлина, фолклорна и митична. Що се касае до женската дарба – известен брой феминистки, предимно американски, са ме обвинявали, че есенциализирам, че варварски свеждам нещата до романтично понятие. А всъщност това е апел към своеобразието и сингуларността на всяка една – на перачката, на акушерката да отиде отвъд себе си към една връзка. Това, което се опитвам да кажа през тези три жени – Хана Арент, Мелани Клайн и Колет, – женското размишление, защото те са интелектуалки,

осъществяват връзка, произвеждат нещо в социалния живот, в моменти, когато то не е било възможно в хода на 20. век. И подзаглавията на този триптих са за Хана Арент – „Животът“, за Мелани Клайн – „Смъртта“, а при Колет това са „Думите“... И е ужасно важно да се покаже как в моментите, в които социалната връзка се къса в хода на драматичния 20. век, женската дарба е дала повече от надежда. Онези, които показват какво да се прави, всъщност са тъкачите... Идеята за предаване идва да покаже нещо, което ни липсва сега – социалната тъкан се къса, не само във Франция, в цял свят, и навярно жените могат да дадат нишката и да направят възли.

Брику: ...забележително е, че заговорихте за това, защото заговорих за перачката, за онази, която помага. Интересувала ме е, защото от антропологична гледна точка перачката трябва да е възрастна жена, т.е. жена, чието тяло вече не е подвластно на биологичните бури, за да може тя да борава със свещеното. Следователно тези общества ни говорят и за жените във всички възрасти, за съответните им привилегии, власт и специфично знание. И ето че сме поели в една и съща посока – тъкането на платно, работата с нишка, винаги са били изключително женска задача... В традиционното общество тъкачката притежава специфична власт, свързана с въвеждането на младото момиче, да му помогне да стане жена, давайки му насоки и понятия, особено в сексуалната сфера, която то още не познава, и относно житейските избори. В този смисъл наистина вярвам, че вие говорите за необходимостта да се създаде социална връзка, връзка между съществата и между поколенията, между думите на жените и думите на мъжете, което ми изглежда абсолютно фундаментално.

Кръстева: Когато говорех за Мелани Клайн, казах, че тя се сблъсква със смъртта. Смъртта, с която се сблъсква, е лудостта. И Мелани Клайн се опитва да построи мостове отвъд психическата катастрофа и да позволи на изпадналия в отчаяние да мисли, да живее, да чувства и на границата на смъртта да изгради способност да живее с другите. Така и моята работа е, как да кажа, вкоренена в мисълта на Фройд и в психоанализата. Не се разпознавам в това, което често ми казват за американската психоанализа и приспособяването към живота... На това ниво тъканта се къса, до самия ментален живот... до настоящата ми работа с радикализираните – да продължавам да инвестирам в другия, да давам сърцето си. Нашият професор Бенвенист, друг изследовател, който, подобно на вашето търсене в приказките, изследваше езика, беше открил, че да инвестираш в санскритските езици значи да даваш сърцето си на другия, очаквайки нещо в замяна.

Тази връзка, която остава абстрактна, се открива в женския живот и тук се връщам към Колет, открива се в майчинството – митът за разтварянето, който е много флорален, но и животински. Ние се намираме в библиотека, тук е мястото за обрънем внимание на това. Истинското разтваряне е способността на гумата да прекрачи неспособността да се каже, да се мисли и да възстанови една множествена и жизнерадостна връзка, податлива на множествени интерпретации.

Брику: Има нещо във вас, мисля от първата ни среща... Зная, че отдавате голямо значение на Прустовата мисъл за думите като заместители на скръбта. Работили сте върху меланхолията, черното слънце на меланхолията, новите болести на духа, лудостта, властите на ужаса, абекта, смъртта, самоубийството... Следователно... как да кажа, вие постоянно сте вървели край бездните, плъзгали сте се по ръба на бездните... Това не е толкова често срещано и аз искам да говоря за начина, по който аз ви виждам, да ви направя субективен портрет. Смятам, че има нещо във вас, което остава, устоява, понякога по много скрит начин, интимен, защото вие сте извънредно публичен човек. И това надали е първото в публичния образ по принцип... Възможен е общоизвестен образ, световна знаменитост, дори повече, отколкото в родната си страна, който да има и друго, и вие притежавате не малко съвръжаност... Но вие имате радост, съхранили сте радост. Има нещо, което е извън веселието. Това ще се хареса на Филип. Вярно е, че аз мисля за Лафонтен в момента, простете ми, но в нашия разговор се включват двамата мъже (Филип Солерс и Лафонтен), но защо не? Не наричам радост онова, което възбужда смеха, а един определен приятен чар, който може да се придже на всякакви теми, дори най-сериозните. Колет говори за веселието. И вие имате това, това веселие, което гори в сърцето на отчаянието казва, че нещо може да се разтвори пред нас.

Кръстева: Много ме трогва това, което казвате, защото аз се чувствам така и понякога се питам всъщност откъде идва. Имам впечатлението, че съм имала късмета да науча френски и много рано този дух, който се състои в това да можеш да изкажеш отчаянието, но да го изкажеш във форма едновременно много точна, контролирана и много духовна. Радостта е в способността да мислиш. За мен посланието на френската култура е това – има радост, но това не е насищането или утоляването на апетита, не е

Рис. Александър Байтошев

сексуалното удоволствие. А способността да изречеш с гуми и утоляването, и удоволствието. Това е по-висша степен. Това е свободата, където сърцето и духът живеят заедно и това е преодоляване на метафизиката. И мисля, че това се случва единствено във френската култура, може да са го имали някои гърци. Но френската култура се отличава в преодоляването на разриба между духа и тялото, телесната болка или бакхусовата радост, вакханската радост, но духът бил нещо абстрактно и пр., и пр. Това е възпъщение на преодоляването на нещастие, което Хана Арент нарича „блаженство на мисленето“. Мисля, че френският ми е дал това, много рано, в началното училище на доминиканките, а после и в „Алианс Франсе“ и късметът, който имах, идвайки във Франция, да попадна, благодарение на, мога да кажа генерал Дьо Гол, и тезата, която правих за Новия роман, в една среда, от Барт до Солерс, където културата, литературата бяха живени не като артефакт или фетиш или просто като обект на консумация, а като жизнен опит, за да се изправим лице в лице с националната депресия на Франция, излизача от войната в Алжир, и като жизнен проект, цивилизационен проект... „Войната на вкуса“ или „Литературата и опитът на границите“ и други книги на Филип... „Жени“ например, или „Проясняване“... това са рефлексии, в които естетиката и метафизиката вървят заедно в един вид жизнен проект. Или „Митологизме“ на Барт. Той ще се подиграва на този или онзи социален феномен, но това е за да изрази вид възможно надживяване. Примерът на Барт е още по-неоспорим, защото той не беше много радостен човек и меланхолията беше много видима. Но начинът, по който описах, стимулира, струва ми се, преодоляването на състоянието на неразположение. И да бъде съпруда на писател, който е част от всичко това, много много ми е помогнало. Но също, тъй като ние се намираме в университета – това е университетът „Париж 7“ – това ще рече френският университет, основан след май 1968 и който е събрал хора, идващи от различни места, – старата Сорбона, Лион и други, които сякаш малко дисидентстваха спрямо класическото. Спрямо отпъкните пътеки. Опитващи се да отворят... не послание, защото гумата е твърде банална... и твърде войнствена, но начин на мислене и за предаване, който взема духа на този народ в различни области – вие в приказките, други в съвременните литератури, аз стигнах до Маларме и Пруст и за да се покаже просто виталността на тази френска култура. И когато сме се къпали в това, мисля, че прекосяваме собствените си болки и рани и аз се чувствам потопена, чувствам постоянна динамика, не усещам умора и това е лошо, защото един ден тялото ще ме изостави и аз си давам сметка за това.

Брику: Аз ви припознавам като някой, който много е работил върху приемането или върху приемането на думите на другия в анализата, разбира се, но отвъд това – приемането на чужденците и на чуждостта...

Кръстева: Това ще ви е интересно, защото ние сме чужденци. Вярно е, че се връщам назад във времето, както казва моята героиня от „Убийство във Византия“, през различните си пластове – малко българка, малко французика, осиновена американка, гражданка на света, малко мъж, малко жена. Всички проблеми на психическата сексуалност влизат в това. И това, което ми казвате за приемането, което се опитвам да дам на чужденците, касае също и моята персона, но и университетската работа, и особено нашия университет е особено отворен към чуждестранни студенти.

Преведе от френски
НАДЕЖДА МОСКОВСКА

Литературен вестник 6-12.07.2016

